

CRISTINA UNGUREANU

A vintage portrait of a woman with dark, styled hair, wearing a light-colored lace dress and a large bouquet of white flowers. She is seated on a dark, ornate chair with a high back. The background is a solid, muted purple color.

Taină și sens în
Povestea vieții mele,
capodopera Mariei, Regina României

I. Un început de poveste

A fost odată...

Mai sunt oare lucruri care nu s-au spus despre regalitatea din România și, mai ales, despre cea mai frumoasă femeie, aflată la vârful piramidei sociale din acele vremuri, despre care s-a vorbit îndelung? A curs multă cerneală și multe s-au scris... cărți, eseuri, articole, cronici, monografii etc. În mod cert, în scrierile Reginei, esențe de parfum lingvistic... se ascund duios. Dovadă sunt sensurile ițite ce-așteaptă îmbrățișări livrești și strigătul pe-alocuri din Tribune...

„Nici până în prezent, istoricii și criticii literari români nu s-au aplecat cu îndemânarea și profesionalismul cuvenite asupra textelor literare lăsate posterității de Regina Maria a României, pagini care merită din plin atenția lor. Mai ales acum, în contextul evenimentelor legate de marcarea Marii Uniri și a celor optzeci de ani de la trecerea în eternitate a scriitoarei, se cuvin a fi citite și recitate cel puțin cele trei volume din *Povestea vieții mele*, dar și *Jurnalele zilnice*, *Însemnările* din ultima parte a vieții sau *Capitolele târzii*..., lucrări care au văzut lumina tiparului, unele în acești ani, câteva dintre ele fiind inedite.“¹

1 Nicolae Mareș, *Regina Maria – scriitor*, în *Tribuna Magazine*, Cluj, 2018 (tribuna-Magazine.com/regina-maria-scriitor/).

S-a dăruit nestăvilit iubirii. Iubirii pentru frumos, în general. Mai ales însă s-a dăruit iubirii jertfelnice pentru țara adoptivă. Căreia i-a devenit mamă. O mamă de notorietate mondială. Regina Maria se confundă cu România și cu istoria zbuciumată a românilor. Prin lentilele Cuvântului, încercăm să ajungem la esența inimii sale.

Tema iubirii este frecventă în toate scrierile ei și în cele mai multe dintre mărturiile contemporanilor referitoare la Regina Maria. Cum este însă această Iubire transpusă în opera ei literară?

Creând cu o binefăcătoare vervă revoluționară, Regina a pășit și a luptat pe toate fronturile vieții: pe frontul de luptă, pe frontul credinței, pe frontul dreptății, pe frontul iubirii, pe frontul scriitoricesc, pe frontul frumosului și al bunului-gust, pe frontul fineții și al umanității.

Cuceritoare scriitoare, desăvârșită româncă, Maria scrie... Și scrie neîncetat, scrie fin și delicat, cu conștiinciozitate și inima-n amonte.

În cele ce urmează, ne propunem să descoperim, prin lentila analizei narativ-discursive, plinătatea textului său autobiografic, plecând de la memorii, jurnale, însemnări, cronici (*Regina Maria a României. Însemnări din ultima parte a vieții, Regina Maria a României. Însemnări zilnice, Țara pe care o iubesc. Memorii din exil, Regina Maria a României. Jurnal de război* etc.), acordând o atenție specială celei mai importante opere: *Povestea vieții mele*.

Povestea vieții mele, un roman scris la persoana întâi, se dorește a fi un fel de jurnal al iubirii, al patriotismului, al credinței, al vieții și, în definitiv, al personajului principal. Având o focalizare intradiegetică, acțiunea bazându-se pe un singur punct de vedere, cel al personajului narator, textul este construit de către un „eu“ dominator. Cine este acest narator Regina Maria?

În povestea vieții ei, descrie într-un mod fermecător, profund și exuberant, anii cruciali din istoria lumii, a Europei și a României în special, dând naștere unui autentic document de importanță istorică, politică, literară, religioasă, psihologică și umană.

Țintim către o mai bună cunoaștere a textului-sursă, a versiunii sale fascinante, prin funcțiile textuale ale elementelor frazeologice, efecte stilistice, impacturi tematice etc., bazându-ne pe lingvistica funcțională sistemică și pe unghiurile socio-lingvistice. Însăși natura limbajului și comunicarea umană – un fapt social, prin excelență – conduc la o abordare integrată a fenomenelor lingvistice.

Valoarea pragmatică a unui text rezidă din capacitatea acestuia de a determina o reacție asupra cititorului, oricare ar fi ea, discursul literar constituindu-se într-un metagen care presupune un ritual specific, cu variate condiții de reușită (Maingueneau, 1990, p. 57). Perspectiva pragmatică este cea care ne permite, de asemenea, explorarea relației dintre actul de lectură și intertextualitate. Textul solicită o cultură livrescă, trimiterile la alte cărți fiind frecvente și având rolul de a-i completa semnificația. În cazul nostru, naratorul amintește de mai multe cărți, inclusiv de *Biblie*.

În general, actul comunicațional nu ar fi unul reușit dacă între parteneri nu ar exista un *feedback*. Dar, cum în cazul literaturii nu putem vorbi despre *feedback*, naratorul și cititorul interacționează, tacit, prin intermediul și pe parcursul textului. Astfel, prin intermediul textului literar, naratorul va fi mereu implicat într-o relație de comunicare cu cititorul (Mercic, 2020, p. 123); prin valoarea sa, opera Reginei rezistă în timp, adresându-se atâtor generații și generații de cititori.

Subtilitatea frazei este, de asemenea, importantă și trebuie descoperită. Pragmatica numește acest mijloc de construcție

„conținuturi implicite“. Presupusul și subînțelesul sunt adeseori folosite de scriitori pentru a sugera un fapt care nu trebuie să fie redat în mod explicit, și asta tocmai pentru nuanțarea sensului, pentru ambiguitate. Metaforizarea limbajului este un alt mijloc de a subtiliza enunțarea, subînțelesurile transformându-se într-un fel de ghicitori adresate cititorului. Răspunsurile sunt ascunse în structura textului, aceste subînțelesuri nefiind funcționale în afara contextului, un subînțeles putând să facă trimitere la diferiți referenți, în funcție de context.

Un alt mijloc prin care cei doi parteneri ai actului discursiv interacționează este legat tot de conținuturile implicite și face referire la aluzie. Aluzia stabilește o complicitate a interlocutorilor cu privire la un anumit subiect, adesea referit la anumite trăsături ale unor persoane.

O întrebare fundamentală însă care se impune, înainte de orice analiză concretă, este aceea a condițiilor particulare în care are loc ceea ce se numește „comunicarea estetică“ sau „enunțarea literară“ (Maingueneau, 2001). Un roman este doar un exemplu, cu o complexitate specifică în ceea ce privește instanțele enunțative (autor-narator). Vorbim despre texte literare ale căror proprietăți de formă și de conținut trebuie să aibă o valoare în sine; texte care, prin urmare, nu sunt destinate utilizării practice a comunicării și care pot fi „gustate“ după diferite criterii: originalitate, virtuozitate, expresivitate, densitate, concordanță, mijloace de exprimare etc. Una dintre particularitățile semantice ale acestor texte este adesea caracterul lor nonliniar, oferind o multitudine de lecturi posibile, marja de interpretare pe care autorul o lasă cititorilor săi încurajând o citire printre rânduri. O analiză lingvistică trebuie să țină seama de aceste specificități, dacă se dorește a reprezenta o abordare cu adevărat competitivă

sau complementară în comparație cu alte analize, în special literare. Exact această aventură lingvistică o propunem cititorului... în drumul nostru către inima Reginei Maria.

Regina Maria. Repere biografice

Regina Maria s-a născut la 29 octombrie 1875 în Kent, Anglia. A fost fiica lui Alfred, duce de Edinburgh, și a fostei mari ducese Marie Alexandrovna din Rusia, devenind, astfel, nepoata Reginei Victoria. Regina Victoria și Ducele de Edinburgh sperau ca aceasta să se căsătorească cu Prințul George, viitorul George al V-lea, regele Angliei. Destinul avea însă să-i pecetluiască o altă căsătorie, în anul 1893, cu Principele Ferdinand Viktor Albert Meinrad de Hohenzollern-Sigmaringen, care devine rege al României.

Maria Alexandra Victoria de Edinburgh a dat Europei un rege, Carol al II-lea al României, și două regine, Elisabeta a Greciei și Maria a Iugoslaviei, iar Ortodoxiei, o monahie, maica Alexandra, frumoasa Ileana care fusese arhiducesă de Austria.

În anul 1914, când soțul i-a succedat gloriosului fondator al dinastiei românești de Hohenzollern, Maria a trecut de la statutul de prințesă moștenitoare la cel de regină a României.

Această femeie fermecătoare, de altfel și mamă a șase copii, artistă, scriitoare, neînfricată luptătoare, cu personalitate puternică, a jucat un rol deosebit de important în istoria României, țară pe care a îndrăgit-o și a susținut-o în toate împrejurările.

Sosită în Țara Românească la o vârstă destul de fragedă și fără experiență, dar cu sufletul călit în disciplina datoriei și a

voinței, frumoasa principesă a căutat să prindă ritmul vieții și al idealurilor poporului Ei.

România întregită – prin alipirea provinciilor Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Sătmar – a fost recunoscută în plan mondial de către Marile Puteri în urma efortului, popularității și legăturilor speciale de familie ale Reginei Maria. Influența, prestața și farmecul personal ale Reginei au reușit să-i determine pe mulți politicieni europeni să aibă o atitudine favorabilă față de România (după încheierea Primului Război Mondial, Marile Puteri redesenau harta lumii la Conferința de Pace de la Paris, iar prim-ministrul de atunci, Ionel Brătianu, revoltat fiind, sublinia impasul negocierilor de pace, dar și faptul că România era tratată cu dispreț și indiferență).

În perioada celor două războaie mondiale, „s-au consumat drame și tragedii pe care niciun condei nu este în stare să le descrie în miezul lor de foc, suferințe și pierderi de vieți omenești și de bunuri materiale deopotrivă“ (Calinic, 2018, p. 15). De aceea, ascunzându-și lacrimile, Maria se afla pretutindeni pentru a însuflă rezistența: pe front, în tranșee, în spitale, în palate și colibe, întărind energiile morale și aprinzând în suflete flacăra sfântă a credinței în dreptatea biruitoare și cucerind admirația și venerația unei lumi întregi.

„Oricâte greșeli va fi comis regina Maria, înainte și după război, războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate fali, pagină care se va așeza în istorie la loc de cinste. O găsim în tranșee printre combatanți, în rândurile înaintate, o găsim în spitale și în toate posturile sanitare printre răniți și bolnavi. O găsim de față la toate adunările care încercau să facă puțin bine. Nu a cunoscut frica de gloanțe și de bombe, cum nu a cunoscut teama și scârba de molimă sau nerăbdarea față de eforturile așa de des inutile, provocate de dorința ei de mai bine. Regina Maria și-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităților sale, dar mai

presus de toate pe acela al încurajării și ridicării moralului acelor care o înconjurau și care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta țării și a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, regina Maria a întrupat aspirațiile cele mai înalte ale conștiinței românești. Prin modul cum a influențat în 1916 intrarea României în război și, din nou, în 1918, când aproape numai datorită ei regele Ferdinand nu a ratificat dezastruoasa pace de la București, regina s-a așezat ca ctitorită a României întregite și ca una dintre cele mai mari figuri ale istoriei noastre naționale.²

Regina Maria, fără să aștepte imbold ori ajutor de undeva, mânată de glasul inimii Ei de cerească bunătate, alină dureri și împarte bucățele din sufletul ei, stimulează ambiții și deșteaptă energii, reușind ca, în întunericul evenimentelor tragice și parcă fără ieșire, să aprindă candela nădejdi. Ea a apărut tuturor ca ultimă speranță în apărarea gliei strămoșești și a limbii naționale, limbă română pe care a asumat-o, a îndrăgît-o, opera ei devenind, astfel, expresia dorinței, a dorinței de a simți limba aceasta, de a se uni cu ea, de a o face să-i aparțină.

Regina Maria, „îngerul păzitor al României, trimis de Dumnezeu la cumpăna veacurilor”³, așa cum a fost numită de ÎPS Calinic Argeșeanul, a ridicat la rang de ținută împărătească ia țărănească, prin apartenența ei la aristocrație, la o aristocrație veritabilă, în care puterea sângelui obligă un destin și noblețea spiritului înfrânge o epocă.

De altfel, această „ambasadoare irezistibilă” a țării sale a fost una dintre personalitățile regale cele mai fotografiate din acele timpuri: numeroase cărți poștale, gravuri,

2 Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. 3, Humanitas, București, 1992, p. 109.

3 Calinic Argeșeanul, *Din suferințele sfintei Mari Uniri*, Mănăstirea Aninoasa, Curtea de Argeș, 2018, p. 11.

suvenire, obiecte decorative, bijuterii, medalii și insigne poartă chipul său.

Strălucirea coroanei, cu siguranță, este dată de rangul său de majestate, dar găsim în inima sa o strălucire altfel, o strălucire a unui suflet care a găsit în artă o evadare din toate greutățile timpului și, mai ales, din toate greutățile provocate de nedreptatea omenească.

„Căci puternica personalitate a Reginei Măria a uimit și a intimidat multă vreme o societate simplistă și naiv alcătuită. A intimidat și a uimit o curte regală austeră rigidă precum cea a regelui Carol. Dar Regina Măria a făcut artă și de dragul artei, fiindcă arta era substanța care alcătuia sufletul ei bogat, fiindcă artă răspânda în jur, fiindcă de artă avea lipsă ca de aerul înconjurător.“ (Papilian⁴, 1938)

Despre vremurile în care a trăit și a scris Regina Maria

„Regina Maria, mai mult decât oricine altcineva, s-a bătut pentru a asigura reînnoirea Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei la România la sfârșitul Primului Război Mondial. A dormit pe câmpurile de luptă ale celui de Al Doilea Război Balcanic și ale Primului Război Mondial, alături de soldații săi. Prin forța de nezdruncinat a voinței sale, această prințesă britanică s-a redefinit pe sine însăși ca româncă, oferindu-le supușilor săi o mai bună înțelegere a ceea ce urma să fie România decât oricare dintre viziunile fasciștilor sau comuniștilor autohtoni care au urmat după ea.“

Robert D. Kaplan, *Fantomele Balcanilor*

4 Victor Papilian, președintele scriitorilor români din Ardeal.

Maria a venit în țara ei de adopție în 1893, ca soție a Principelui Moștenitor Ferdinand. Țara care devenea a doua sa patrie era în plină afirmare în această parte a Europei, având un statut din ce în ce mai bun. Era într-o Europă în care țara sa de origine, Regatul Unit, alături de Franța, Germania și Rusia, făcea regulile și hotăra destinul unor țări mici precum România.

Și totuși, cu Regele Carol I, de sânge și educație germane, aflat în fruntea treburilor țării încă de la 1866, se obținuseră serioase progrese în afacerile interne și în poziția externă a tânărului stat dintre Carpați și Dunăre. Se obținuse independența regatului după un război purtat cu turcii, în anii 1877-1878, ceea ce a asigurat libertatea de mișcare în treburile interne și externe și, în mod cu totul deosebit, s-a purces la modernizarea statului românesc. Se construiseră instituții moderne și se puseseră bazele dinastiei pe care Maria avea datoria de a o continua și consolida. Regele Carol I, procedând cu abilitate, reușise să alterneze la putere succesiv cele două partide importante ale țării, Partidul Liberal și Partidul Conservator, consolidând astfel stabilitatea internă și hotărele țării. Astfel, guvernul conservator al lui Titu Maiorescu, prin pacea semnată la București după Al Doilea Război Balcanic, din anul 1913, aduce la trupul țării Dobrogea de Sud, recunoscând linia Turtucaia-Balcic drept noua frontieră între România și Bulgaria. Aici își va găsi Regina locul său de refugiu sufletesc!

Izbucnirea Primului Război Mondial în vara anului 1914 a dezvăluit un vechi tratat secret, semnat încă din 1883, care lega România de Tripla Alianță (Imperiul German), Regele Carol I fiind convins că mai onorabil ar fi fost gestul de a intra în război de partea Germaniei. Opinia publică era însă de partea Antantei, socotind că, astfel, Ardealul va fi adus

la trupul țării. Opoziția fermă a unei părți a clasei politice de la București, precum și o mai veche suferință vor duce în toamna anului 1914 la moartea regelui. Succesorul său, Regele Ferdinand, sub influența soției sale, Regina Maria, va fi dispus să asculte glasul opiniei publice românești.

La 14 august 1916, Regele Ferdinand a prezidat Consiliul de Coroană în care s-a luat hotărârea ca România să intre în război împotriva Puterilor Centrale, implicit și împotriva Germaniei, țara sa natală. Ca reacție imediată, familia Hohenzollern l-a renegat, Ferdinand asumându-și însă „realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului, prin eliberarea teritoriilor locuite de români, care se găsesc astăzi în teritoriile înglobate în monarhia austro-ungară“.

Din nefericire, cu tot entuziasmul din faza inițială a războiului, al succeselor prin înaintarea rapidă a armatei române în Transilvania, apoi și din cauza unor decizii politice și, mai ales, militare eronate, lupta pe mai multe fronturi, situația complicată creată și prin intrarea Bulgariei în război alături de Puterile Centrale, sorții pe câmpul de luptă s-au întors împotriva României. În iarna anilor 1916-1917, o mare parte din teritoriul României a fost ocupat de trupele germane.

După înfrângerile suferite de armata română în Oltenia și Muntenia, după pierderea bătăliei pentru București, familia regală și întregul guvern se refugiază în decembrie 1916 la Iași. Pentru cuplul regal, această perioadă a fost extrem de vitregă: la numai trei ani, Principele Mircea, cel de-al șaselea copil, moare de febră tifoidă și e îngropat în grabă la București, în ajunul evacuării Capitalei. Tifosul exantematic a făcut ravagii și în anul următor, mulți români fiind victime. Pe lângă înfrângeri, boală, frig și foame, și-au făcut apariția și agitorii bolșevici veniți din Basarabia, care instigau soldații români demoralizați la răscoală împotriva „clasei asupritoare“ și monarhiei, precum și la abandonarea luptei.

Cartea Cristinei Ungureanu despre lucrarea autobiografică *Povestea vieții mele* a Reginei Maria analizează narațiunea ca discurs literar, făcându-ne să înțelegem virtuțile artistice ale unei creații obturate de regimul comunist vreme de circa patru decenii. Cu toate aceste avataruri, Regina a intrat de mult în istorie și în legendă, fiind cea mai cunoscută Doamnă a Țării de pe tot parcursul vieții românilor ca popor. Lucrarea de față este scrisă atât cu mijloacele consacrate ale investigației științifice, cât și cu patos, cu dăruire, cu multă căldură omenească. Prin pana Cristinei Ungureanu, Regina noastră de suflet reînvie deopotrivă maiestuoasă și sensibilă, demnă și calmă, suverană și țărancă în ie românească, soră medicală și mamă a tuturor luptătorilor căzuți în război. Ni se demonstrează că stilul literar al *Poveștii vieții mele* este demn de orice operă beletristică de marcă și de orice autor de bestseller. Astfel renaște pentru noi, la început de mileniu al treilea, un chip ca o icoană de preț – chipul Reginei Maria –, prezent în Panteonul național și oferit ca o ofrandă românilor.

— IOAN-AUREL POP, președintele Academiei Române

Mărturie inedită a talentului scriitoricesc al Reginei Maria, cartea de față este totodată un eșantion cu *esențe de parfum lingvistic*. Analiza Cristinei Ungureanu surprinde instantanee rarissime, într-o formă de comunicare estetică de înaltă ținută, cu valoare intrinsecă, asigurându-ne că scrierile Reginei Maria pot fi savurate pe diferite paliere: originalitate, virtuozitate, expresivitate, concordanță ori densitate. Autoarea – cu un simț al observației prompt și infailibil, cu expresie percutantă – surprinde calitățile literare ale mării noastre Regine în ceea ce privește percepția detaliilor emoționante, a evocărilor, a tipurilor și caracterelor umane, a sentimentelor înalte, a divinației, precum și asumarea suferinței semenilor.

— LIVIU ȚĂRANU, cercetător, CNSAS